

Jan Blanken, de man achter de Waaiersluis – *Verlag lezing Siety Meijer*

De waterstaatkundige Jan Blanken (1755-1838) werd alom gewaardeerd omwille van zijn grote expertise op het gebied van fortificatiën en militaire waterwerken. Hij was onder vijf opeenvolgende regimes verantwoordelijk voor belangrijke waterbouwkundige werken. Hoewel hij vooral bekendheid geniet in Hellevoetsluis en Den Helder, had hij ook een duidelijke connectie met Gouda. Niet alleen legde hij hier bij zijn oom Ary Teunisz Blanken (1734-1806) de basis voor zijn opmerkelijke carrière, hij had hier ook een jongere broer wonen en hij was de man achter een anno 2023 voor Nederland unieke constructie die Gouwenaren maar al te goed kennen: de Waaiersluis.

Voor een geïnteresseerd gehoor schetste amateur-historica Siety Meijer op maandag 23 oktober jl. in Concordia een beeld van leven en werk van Jan Blanken. Een man die haar interesse had gewekt door zijn persoonlijkheid maar zeker ook door de snelle ontwikkelingen van zijn tijd. 'Toen hij begon, werd er gewerkt met rosmolens en paarden, met hout en touwen. In de decennia daarna gaat de modernisering snel. Blanken ontwierp onder meer stoomgemalen voor het waterbeheer in Arkel en Ameide, een kunstmatig ingericht droogdok voor reparaties van grote schepen in Hellevoetsluis en het Noordhollands Kanaal (Amsterdam - Den Helder) met zijn sluizen en vlotbruggen.'

Blanken beleefde als kind in zijn geboorteplaats Bergambacht de winter van 1760, waarin kruierend ijs, dijkdoorbraken en getijdewerking in een groot gebied tot overstromingen en veel schade leidden. Hij heeft zich tijdens zijn werk als Inspecteur-Generaal van de Waterstaat dan ook vaak met beveiliging van het land tegen overstromingen beziggehouden. Zo maakte hij onder meer een plan voor een sterkere Lekdijk omdat bij een doorbraak hiervan het water tot aan Leiden en Amsterdam zou doordringen. Hij vervulde verschillende functies in de Republiek der Verenigde Nederlanden, de Bataafse Republiek, het Koninkrijk Holland, het Franse keizerrijk en het Koninkrijk der Nederlanden.

'Zowel Lodewijk Napoleon en Napoleon als koning Willem I hadden respect voor zijn kennis en kunde en lieten de complexe waterstaatszaken graag aan hem over,' vertelde Meijer. 'Hij deed zijn eerste ervaring op bij zijn oom Ary, de Goudse aannemer die was aangesteld voor aanleg en onderhoud van militaire waterwerken in de Hollandse Waterlinie. Deze oom heeft waarschijnlijk ook een goed woordje voor hem gedaan toen hij ging solliciteren voor de functie van opzichter van 's lands werken in de marinehaven Hellevoetsluis. Ondanks zijn jonge leeftijd kreeg Jan Blanken de baan, omdat hij niet alleen kennis van de waterwerken maar ook ervaring met het leiden van projecten had.'

Hij speelde zich ook al jong in de kijker doordat hij meedeed aan prijsvragen van wetenschappelijke verenigingen die waterstaatkundige thema's tot onderwerp hadden, en regelmatig de eerste prijs won. Meijer liet de belangrijkste zaken in Blankens militaire en waterstaatkundige leven de revue passeren. Toen in 1808 Inspecteur-Generaal van dijken, wegen en bruggen Frederik Willem Conrad overleed, werd Jan Blanken als zijn opvolger voor de westelijke gebieden aangesteld, en Adrianus François Goudriaan voor de noordelijke en zuidelijke contreien. Tussen Goudriaan en Blanken ontstond al snel een conflict dat tot aan hun dood zou voortduren.

Meijer: 'Jan Blanken heeft een broer die sluizenbouwer in Brielle is, Teunis Jansz Blanken (1760-1829), werkt met hem een ontwerp voor een waaiersluis uit en publiceert dit in 1808. Het bijzondere hiervan is dat de constructie het mogelijk maakt de sluisdeuren te openen zelfs als hoog water voor

sterke tegendruk zorgt. Goudriaan beschuldigt Blanken van plagiaat omdat hij zo'n ontwerp al eens eerder heeft gezien. Maar Blanken laat bij IJsselstein een proefopstelling bouwen, verzorgt demonstraties en krijgt het octrooi, waardoor hij bij de bouw van elke waaiersluis 5 procent van de kosten als beloning ontvangt.' In Nederland zijn in de loop der tijd zo'n dertig waaiersluizen gebouwd. De Waaiersluis bij Gouda is de enige die thans nog in gebruik is.

Een andere broer van hem is de eveneens befaamde waterbouwkundige Arij Jansz Blanken (1766-1824), die vanaf 1804 aan Westhaven 34 in Gouda woonde. Deze was Inspecteur onder zijn broer Jan voor de districten 9 en 10 oftewel 'Naarden langs Muiden en Amsterdam, Rijnland, Delfland en Schieland, de Alblasserwaard langs de Merwede enz. tot achter Utrecht' resp. 'van Scheveningen tot achter Breda en Bergen op Zoom en Goeree en Overflakkee'. Hij was projectleider bij de aanleg van de Route Impériale no. 2 van Breda via Gorinchem en Utrecht naar Amsterdam, ontwierp onder andere de Stolwijkersluis en was als hoofdingenieur van de waterstaat in Zuid-Holland betrokken bij de drooglegging van de Zuidplaspolder. (JPvdZ)